

*Félistenek és falovacskák***Erdélyi Tibor kisplasztikái*

úsvét hétfőjének délelőttjén, éppen a népművészet, azon belül a faszobrászat nagymestere, Erdélyi Tibor kisplasztikáinak fotóit nézegettem s rendezgettem magam előtt elmélyülten, amikor a falnak beszélő televízióból váratlanul a következő mondat ütötte meg a fülemet: „A *Hegyet hágék, lőtőt lépék* 1970-es évekbeli átütő sikere annak volt köszönhető, hogy a késői középkor szakrális népi imádságai találkoztak a Kádár-korszak társadalmának szikkadt, a száraz avarhoz hasonlitos lelkületével.” A rögtönzésnek egyáltalán nem ható, ám a gondolatok egész sorát elindító mondat és az elhíresült gyűjtemény gazdája, nagy öröömre, egy és ugyanaz a személy volt – a néprajzkutató Erdélyi Zsuzsanna. Mellette talán legnépszerűbb tanítványa, a képernyőn is átsugárzó Lovász Irén tündökölt, aki leginkább énekesként szerzett híveket magának, elsősorban is azzal a sajátosan kimunkált előadásmóddal, amelyet – főként az apokrif tartalmak esetében – *Égi hang*-ként nevezett maga is, s amely, mint legújabb kori, már-már társadalomlélektani szükségszerűség, a legrövidebb úton akár Erdélyi Zsuzsanna idézett mondatából is levezethető.

Mindezeket azért tartom fontosnak előre bocsátani, mert meggyőződésem, hogy a csupán névrokon, ám szellemi értelemben édes testvérnek számító Erdélyi Tibor tematikus ábrázolásai ugyanezen törekvés szerint születtek, „funkciójukat” illetően pedig ugyanazt a katalizátorszerepet töltik be, mint a szakrális szövegfolk-lór esetében ama bizonyos elvonatkoztatott „Égi hang”. Az eredeti közegéből ily módon a mába transzformált és hatásában immár a XXI. század művészi eszközeivel fölerősített jelképek pedig azt a reményt lennének hivatottak erősíteni, hogy segítségükkel az ember visszatálhat a teremtés által kiszabott korlátai közé, és végleg fölhangy az önmaga elleni sorozatos merényletekkel. Ezekhez a ma még talán szokatlannak, sőt nem egy esetben meghökkentőnek tűnő átlényegítésekhez, s így a bennük rejlő mentális energiák megsokszorozásához azonban a mesterségbeli tudás fölényes biztonságán és az „odafordulás” művészi alázatán kívül nem kevés merészségre is szükség van.

Erdélyi Tibor olyan keresetlen és magával ragadó őszinteséggel képes mindhárom kívánalmat egyszerre érzékeltetni, mintha az a világ legtermészetesebb dolga volna. Persze, számára az is, hiszen aki az Állami Népi Együttes első generációjá-

* Sütő András művészeti korszakok és izmusok fölött tűnődő esszéjének (*Istenek és falovacskák*) a témához igazított címváltozata.

nak egyik legkiemelkedőbb táncos egyéniségeként több mint negyedszázadon át annyi termékeny és termékenyítő verejtéket, s „pihenésül” még több faforgácsot hullatott el a népművészet feltétlen szolgálatának jegyében, s aki mindemellett még Erkel-díjas koreográfus is, nos, az már régen egylényegű választott tárgyával és anyagával. Akár még – miként jelen esetben – a sámánizmus kultúrájának fából elővarázsolt formavilágával is.

A sámánizmus, mint vallási modell, azokban, a kutatók által csak „történelem nélküli népek”-ként emlegetett, nomád közösségekben alakult ki, amelyek távol estek a nagy világvallások és magaskultúrák vonzásköréitől. Elsősorban Európa keleti, valamint Ázsia északi és középső régióiban volt jellemző, de nyomai megtalálhatók Észak-Amerikában is. Mára csupán a szibériai kisépek körében érhető tetten, akiknek lélekszáma összesen is alig haladja meg a néhány milliót. Erdélyi Tibor átlényegítő merészsége abban rejlik, hogy a sámánizmus kultúrájából vett ábrázolásai eddig soha nem léteztek háromdimenziós változatban. Önálló tárgyi valóságuk a díszítőművészet különböző területein fellelhető minták: szöttesek, megfestett állati bőrok, sámándobok, egyéb használati tárgyak, sőt, ami a legizgalmasabb, barlangrajzok alapján született meg! Ha mindezt nem tudnánk, néhányukat elnézve akár egy ultramodern képzőművészeti stílusirányzatot is sejthetnénk mögöttük, amely már a harmadik évezred szemével és logikájával szelektálja és sűríti a tartalom és forma legkifejezőbbnek érzett harmóniáját.

Erdélyi Tibor kísérletező vállalkozásának iránya jól érzékelhetően messze elkarnyarodik a népművészet szigorúan értelmezett hagyományőrző jellegétől, s filozófiájában leginkább ahhoz a – többek között Lovász Irén által is megtestesített – „etnomodellhez” közelít, amelyet (tegyük hozzá: kellő körültekintés hiányában) ma már mindenfelé csak világzenének neveznek. Hogy a képzőművészet területén is elképzelhető-e hasonló folyamat, arról csupán sejtéseink lehetnek, ám aki Erdélyi Tibor válaszára is kíváncsi, az előtt mindig nyitva áll az adyligeti székelly kapu, amelyen belül már bármilyen csoda megtörténhet, mert ott minden, ami csak tapintható, a halottaiból föltámasztott Szervátiusz Jenő-i szellem és nagyságrend uralkodik.

Azon szerencsések közé tartozom, akik Erdélyi Tibort már kisgyerekként, táncos pályafutásának csúcán is testközelből ismerhették. Őt is – ahogy szüleim legtöbb kollégáját – igéző tulajdonságú „félistenként” tiszteltem. Még tízéves se voltam, amikor a faragásaiból nyílt első kiállítását végignézhettem édesapám oldalán, az Állami Népi Együttes székházának impozánsan berendezett emeletén. Révülten doboló és táncoló sámánt is ott, a Corvin téri színpadon láttam először, sőt csengettyűkkel, színes szalagokkal díszített kesztyűjét, totemes fejfedőjét nem kis megilletődöttséggel és izgalommal föl is próbálhattam. Utánanéztam, ez utóbbi 1968-ban történt, ugyanabban az esztendőben, amelynek végén a *Hegyet hágék, lőtől lépék* missziója, Erdélyi Zsuzsanna először hallott archaikus népi imádságot egy 98 éves nagyberényi asszonytól.

Erdélyi Tibor idén tavasszal töltötte be 75. életévét.

Éltesse az Isten erőiben, egészségesben! ❀